

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

10

czerwca 2017

sobota

19:00

NFM, Sala Główna

Staatskapelle Dresden

Daniel Harding – dyrygent

Matthias Goerne – baryton

Sächsische Staatskapelle Dresden

Program:

Gustav Mahler (1860–1911)

Blumine z I Symfonii D-dur „Tytan” [7']

Kindertotenlieder [25']

I Nun will die Sonn' so hell aufgeh'n

II Nun seh' ich wohl, warum so dunkle Flammen

III Wenn dein Mütterlein

IV Oft denk' ich, sie sind nur ausgegangen!

V In diesem Wetter

Antonín Dvořák (1841–1904) *VIII Symfonia* G-dur op. 88, B. 163 [36']

I Allegro con brio

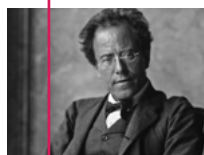
II Adagio

III Allegretto grazioso – Molto vivace

IV Allegro ma non troppo

Gläserne Manufaktur jest partnerem Sächsische Staatskapelle Dresden

Partner of the Staatskapelle Dresden

G. Mahler

A. Dvořák

OMÓWIENIE

Agata Adamczyk

„Nie istnieje od czasów Beethovena żadna muzyka współczesna, która nie miałyby wewnętrzny program” – twierdził Gustav Mahler, austriacki kompozytor doby neoromantyzmu. Wcześniej znany wiedeński krytyk Eduard Hanslick w swojej pracy *O pięknie w muzyce* bezpardonowo rozprawił się z koncepcją muzyki programowej, uznając ją za mistyfikację estetyczną. Sens proponował zaś dostrzegać w formie i strukturach dzieł.

Pierwsze wykonanie *I Symfonii* Mahlera odbyło się w Budapeszcie 20 listopada 1889 r. Jej chłodne przyjęcie skłoniło autora do rezygnacji z literackich komentarzy i tytułów, które wcześniej umieścił w partyturze. Czy obawiał się więc krytyki ze strony zwolenników Hanslicka? Z pewnością. *I Symfonia* była debiutem artysty w tym gatunku. Nie miał jeszcze ugruntowanej pozycji kompozytorskiej, nie powinna zatem dziwić jego obawa przed porażką. Sam przyznawał, że tworzy sezonowo, wtedy, gdy nie poświęca się pracy dyrygenckiej. Był jednak przekonany o wartości *I Symfonii*. Dlatego nie zrezygnował z niej, a jeszcze przez kilka lat (1892–1898) dokonywał zmian, cyzelował szczegóły. Wbrew temu, co twierdził Hanslick, wewnętrzne, mocno zakorzenione w Mahlerze przeświadczenie, że symfonia nie powinna ograniczać się wyłącznie do przebiegu dźwiękowego, po pewnym czasie skłoniło go do tego, by powrócić do założonej na początku idei programowości. W 1900 r., bezpośrednio przed wiedeńską premierą nowej wersji, opublikował w „Neues Wiener Tagblatt” odautorski komentarz. Constantin Floros określił taką postawę kompozytora jako „programowość przemilczaną”.

Nad pierwotnym kształtem *I Symfonii* Mahler pracował cztery lata (1884–1888). Utwór, który na wzór powieści Jeana Paula otrzymał tytuł *Tytan*, składał się z pięciu części wtłoczonych w ramy dwufazowego poematu symfonicznego: I – *Aus den Tagen der Jugend* (Z czasów młodości) – tworzyły ogniwa: *Frühling und kein Ende* (Niekończąca się wiosna), *Blumine* (Kwitnienie) oraz *Mit vollen Segeln* (Pod pełnymi żaglami); na II – *Commedia humana* (Komedia ludzka) – składały się: *Totenmarsch in Callots Manier* (Marsz żałobny w manierze Callota, oparty na słynnej melodii Frère Jacques) i finał *Dall'Inferno al Paradiso* (Z piekła do raju). W partyturze zaś figurował literacki komentarz, jak wyjaśniał Ryszard Daniel Goliańek, „traktujący o losach bohatera, który zanurza się w świat natury i z młodzieńczym entuzjazmem podejmuje wyzwania rzeczywistości, ale doświadcza rozczarowania i ponosi klęskę”.

Mahler, omawiając zawartość dzieła, przyznawał: „Komponowanie to jak zabawa w budowanie z klocków. Ciągłe tworzy się nowe budowle, używając tych samych elementów. Tak naprawdę klocki są gotowe do użycia od dzieciństwa, jednego czasu, który jest stworzony do ich zgomadzenia”. Spostrzeżenie to zdaje się potwierdzać założenia hermeneutyki, według których na kształt kompozycji ma wpływ nie tylko osobowość artysty, lecz także każde życiowe doświadczenie, które zdobył. Mahler miał okazję być świadkiem wielu zmian zachodzących wówczas w muzyce. Przetwarzał wszystko, co go wyrażało: fascynacje literackie, różne stany emocjonalne, afirmację natury, szczególnie stosunek do zagadnień życia i śmierci.

Niechętnie przyjęcie *I Symfonii* przez praską publiczność spowodowało, że Mahler usunął *Blumine*, zrezygnował z tytułów i dokonał rewizji instrumentacji, nadając dziełu formę bardziej zgodną z tradycją tego gatunku. Gdy jednak powrócił do założeń programowych, ostatecznie, jak podaje Goliańek, poszczególnym częściom przyporządkował podtytuły: I. *Dionizyjskie odczucia radości w świecie Natury*; II. *Młodzieniec wędruje po świecie*; III. *Ostra ironia. Banalność świata słyszalna w brzmieniu czeskiej kapeli wiejskiej i okrzyki bólu bohatera*; IV. *Rozpacz zranionego serca. Bohater narażony jest na smutki egzystencji. Zwyciężył, gdy zatriumfował nad światem*.

Odrzucone *Blumine* ze śpiewnym solo trąbki (dedykowanym Josephowi Victorowi von Scheffelowi), odnalazł w hamburskiej wersji *I Symfonii* w 1966 r., podczas zbierania materiałów do biografii artysty, Donald Mitchell. Według niektórych muzykologów część tę Mahler skomponował dla sopranistki Johanny Richter – swojej ówczesnej miłości. Sam autor określał *Blumine* jako „sentymentalnie namiętny... mitosny epizod”. Po raz pierwszy dzieło poprowadził Benjamin Britten w 1967 r. Zwykle stanowi ono samodzielną kompozycję, choć czasem bywa dołączane do pozostałych części *I Symfonii*.

Zaledwie rok po wiedeńskiej premierze *I Symfonii*, w 1901 r., powstały pierwsze pieśni z cyklu *Kindertotenlieder* – cyklu chwytającego za serce, przepetnionego melancholią, żalem i cierpieniem. Kompozytor sięgnął w nim po teksty Friedricha Rückerta – zbiór aż 428 wierszy z lat 1833–1834, które poeta napisał w reakcji na śmierć dwójki swoich najmłodszych dzieci. Trzyletnia Luise i pięcioletni Ernst stali się ofiarami dziesiątkującej wówczas ludność szkarlatyny; odeszli ze świata w odstępie zaledwie dwóch tygodni. W swoim zbiorze wierszy Rückert ukazuje rozmiar tragedii, jaka spotkała jego rodzinę.

Powodów wykorzystania przez Mahlera wierszy Rückerta muzykologdy upatrują w doświadczeniach kompozytora z dzieciństwa, kiedy był świadkiem śmierci kilkorga spośród swojego rodzeństwa, w tym ukochanego brata Ernsta. Czy to zbieżność imion przypomniata artystycie o przeżytej traumie? Być może. Mahler wybrał pięć wierszy ze zbioru, świadomie wykorzystując je do zbudowania odpowiedniego napięcia – od rozpaczliwej skargi, przez głęboki smutek, nieznośną pustkę i złość, po refleksję nad koniecznością zaufania planom Boga. Nie przypuszczat nawet, że za kilka lat temat ten stanie mu się jeszcze bliższy i jeszcze bardziej dla niego bolesny.

Premiera *Kindertotenlieder* odbyła się 29 stycznia 1905 r. w Wiedniu. Dwa lata później Mahler przeżył podobną tragedię, jaką opisywał w swych wierszach Rückert. W lipcu 1907 r. obie córki kompozytora zachorowały na szkarlatynę. Młodsza, Anna, wkrótce wyzdrowiała, jednak starsza – pięcioletnia Maria – zmarła. Wydarzenie to, jak pisze Goliańek, zapraczony Mahler przyjął „jako potwierdzenie własnego fatalizmu, który mu często towarzyszył w działalności artystycznej, jako że tworzenie muzyki traktował jako »anticipando des Lebens« (zapowiedź zdarzeń życiowych)”.

Ból po stracie dziecka przeżył także Antonin Dvořák. Kompozycja, którą wówczas napisał, wyrażająca to, co niemożliwe do wypowiedzenia, paradoksalnie przyniosła mu światową sławę. Podczas dzisiejszego wieczoru zabrzmi jednak utwór o zgoła innym charakterze.

Dynamiczny rozwój kariery Dvořák w dużej mierze zawdzięczał Johannesowi Brahmsowi. Zachwycony pracami młodszego artysty, niemiecki kompozytor polecił go swojemu wydawcy Fritzowi Simrockowi. W jednym z listów czeski muzyk dziękował za wsparcie: „Nie znajduję odpowiednich słów, by wyrazić Panu, Mistrzu, wszystko, co czuję. Mogę tylko powiedzieć, że będę Pańskim dłużnikiem do końca życia”.

Nieprzeciętny talent pozwolił Dvořákowi mimo tego, że w dzieciństwie z woli ojca był przeznaczony do zawodu rzeźnika, w niezwykle sposób zmienić koleje swojego losu. Jak pisze Sylwia Zabięglińska, artysta „osiągnął w świecie muzycznym najwyższe zaszczyty i dowody uznania, zaprzyjaźnił się z Bedřichem Smetaną i Johannem Brahmem, nawiązał kontakty z Gustavem Mahlerem, Antonem Brucknerem, Piotrem Czajkowskim i Edvardem Griegiem, uzyskał tytuł doctora honoris causa konserwatoriów w Pradze i Cambridge”.

Czteroczęściową *VIII Symfonię* skomponował w 1889 r. z wrodzoną sobie łatwością i polotem. W ciągu za-

ledwie miesiąca gotowy był zarys całości. Szczegóły zaś Dvořák dopracowywał niewiele dtużej. Partyturę zaopatrzył w dedykację: „Czeskiej Akademii Nauk im. Cesarza Franciszka Józefa” (w podziękowaniu za nadanie mu członkostwa).

Wydawca Simrock zaproponował kompozytorowi jedynie 1000 marek. Zawiedziony autor, który za ostatnie napisane dzieło otrzymał sześć razy więcej, z ofertą sprzedaży zwrócił się zatem do firmy Novello. *VIII Symfonia* okazała się doskonałą inwestycją i szybko zyskała popularność. Dvořák poprowadził pierwsze wykonanie 2 lutego 1890 r. w Pradze. Po premierze w Wiedniu, która odbyła się 4 stycznia następnego roku, dyrygent Hans Richter donosił: „Z pewnością byłby Pan zadowolony z wykonania. Wszyscy uważamy, że jest to dzieło wspaniałe, więc podeszliśmy do niego z entuzjazmem. Po koncercie jadłem obiad z Brahmem i wzniesiliśmy toast za zdrowie nieobecnego niestety ojca Czwartej (numer ten został nadany pierwszej wersji *Symfonii*, która ukazała się drukiem). *Vivat sequens!*”.

Daniel Harding

Urodzony w Oksfordzie Daniel Harding swoją karierę rozpoczął jako asystent S. Rattle'a w pracy z City of Birmingham Symphony Orchestra. Z tym zespołem zadebiutował jako zawodowy dyrygent w 1994 r. Następnie pełnił funkcję asystenta C. Abbado, dyrygenta Berliner Philharmoniker. Orkiestrę tę poprowadził po raz pierwszy w 1996 r. podczas Berlin Festival. Obecnie jest dyrektorem muzycznym Orchestre de Paris, kontynuuje też pracę jako dyrektor muzyczny Sveriges Radios Symfoniorkester. W latach 2003–2011 piastował stanowisko głównego dyrygenta i dyrektora muzycznego Mahler Chamber Orchestra (ostatnio otrzymał tytuł dyrygenta honorowego zespołu). Był też głównym dyrygentem Trondheim Symfoniorkester (1997–2000), głównym dyrygentem gościnnym Norrköpings Symfoniorkester (1997–2003), dyrektorem muzycznym Deutsche Kammerphilharmonie Bremen (1997–2003), partnerem muzycznym New Japan Philharmonic i dyrektorem artystycznym Karuizawa Ohga Hall w Japonii. Współpracuje z wieloma czołowymi orkiestrami, prowadzi spektakle operowe w prestiżowych teatrach operowych i podczas międzynarodowych festiwaali.

Sächsische Staatskapelle Dresden, fot. Matthias Creutziger

Matthias Goerne

Matthias Goerne należy do najbardziej cenionych wokalistów. Jest częstym gościem renomowanych festiwali i sal koncertowych, współpracuje z czołowymi orkiestrami na całym świecie. Wśród jego muzycznych partnerów są najwybitniejsi dyrygenci oraz pianiści. Artysta występował na najważniejszych scenach operowych świata, w tym w Metropolitan Opera w Nowym Jorku czy Royal Opera House Covent Garden. Kunsztu artysty dowodzą liczne nagrania, z których wiele otrzymało prestiżowe nagrody, w tym cztery nominacje do Grammy, International Classical Music Award, a ostatnio Diapason d'Or. W latach 2001–2005 Matthias Goerne był honorowym profesorem interpretacji pieśni w Robert Schumann Hochschule w Düsseldorfie. W 2001 r. został honorowym członkiem Royal Academy of Music w Londynie.

Sächsische Staatskapelle Dresden

Żałożona przez księcia elektora Moritza von Sachsen w 1548 r. Staatskapelle Dresden jest jedną z najstarszych orkiestr świata i może poszczycić się wielkimi tradycjami. Z zespołem tym na przestrzeni dziejów

współpracowało wielu znakomitych dyrygentów oraz instrumentalistów. Wśród jego dyrektorów znaleźli się m.in.: H. Schütz, J.A. Hasse, C.M. von Weber i R. Wagner; bliskie związki ze Staatskapelle Dresden przez ponad 60 lat utrzymywał też R. Strauss. Dziewięć spośród jego oper (m.in. *Salome*, *Elektra* i *Kawaler z różą*) miało swoje premiery właśnie w Dreźnie, ponadto zadedykował on orkiestrze swoją *Symfonię alpejską*. Bardzo wielu innych twórców również pisało swoje utwory z myślą o zespole, który dokonywał prawykonania tych dzieł. W 2007 r. Staatskapelle Dresden dodatkowo wzmocniła tę tradycję, wprowadzając roczne stanowisko Capell-Compositeur. Siedzibą zespołu jest Semperoper, gdzie w sezonie orkiestra wykonuje blisko 260 przedstawień operowych i baletowych. Ponadto w każdym sezonie prezentuje ok. 50 koncertów symfonicznych i kameralnych. Innym miejscem muzycznych wydarzeń z udziałem orkiestry jest dreźnieński Frauenkirche. W 2007 r. w Brukseli Staatskapelle Dresden została uhonorowana Europejską Nagrodą za Ochronę Światowego Dziedzictwa Muzycznego. Od 2008 r. partnerem zespołu jest Die Gläserne Manufaktur firmy Volkswagen.

Organizator:

NFM NARODOWE
FORUM
MUZYKI

Partner:

Bank Polski

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia, współprowadzona przez:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.